

GRAĐA O NARODNOJ DRAMI

Uz tolike priče i pjesme, od kojih se neke odlikuju dramatikom, narod se je umjetnički izrazio i u dramskoj formi. U Hrvatskoj se još uvijek na terenu nailazi na narodnu dramu i s njom povezano kazalište. Kod nas se je na to obraćalo malo pažnje. Spominjane su k o m e n d i j e na svadbi, pisalo se o šalama uz pokladnu lutku, raspravljalo se o korčulanskoj Moreški i paškoj Robinji, objavljeni su neki tekstovi božićnih gluma i momačkih igara na prelu, ali sve to nije dovelo do sistematskoga skupljanja dramske građe, da se ona objavi, kao tolike narodne pjesme i priče, pa da se na primjerima vidi koliko što vrijedi i kako da se tumači. Rezultat je bio taj, da se donedavna narodna drama nije spominjala u prikazima naše narodne književnosti.

U Institutu za narodnu umjetnost (INU) u Zagrebu postoji građa o narodnoj drami što sam je skupio na terenu u proteklih deset godina kao stručni suradnik Instituta. Katkada su to samo opisi maski ili fragmenti dijaloga, a katkada su veće cjeline. Zapis je često zavisio o kazivačima, jer se nije uvijek moglo prisustvovati samoj izvedbi.

Ovdje se objavljuju dramski tekstovi koji su povezani uz običaje. Pri njihovoj izvedbi dolazilo je do izražaja više tipova folklornoga kazališta:

1. Svadbena igra s bikom, koja se izvodi u kući, na jednom mjestu, bez pozornice, u sklopu svadbenih običaja.

2. Lastovska pokladna drama, koja se izvodi na ulici, na više mjesta, prema toku pokladne povorke s kojom je povezana.

Izbor ovih tekstova primarno je argument o postojanju naše narodne drame, koju treba uvesti u historiju naše narodne umjetnosti.¹

1. SVADBENA IGRA S BIKOM

U sjevernim hrvatskim krajevima još se na svadbi izvode igre s bikom. Ove se igre svojom dramskom formom vidljivo razlikuju od ostalih svadbenih običaja. Igre obično izvode svirači uz suradnju svatova. Karak-

¹ N. Bonifačić Rožin, Narodna drama u Hrvatskoj, Treći kongres folklorista Jugoslavije održan od 1—9. IX 1956. u Crnoj Gori, Cetinje, 1958., str. 163—172.

teristična su u igri tri lica: bik, seljak koji bika prodaje i kupac, koji bika ubija. U varijantama dolaze i druga lica, kao žena seljaka, mesar, svatovi itd.

Najupadljivija je maska bika, koju naprave tako, da jednog čovjeka pokriju plahtom. On drži u ruci štap kojemu je na vrhu lonac. Taj lonac predstavlja bikovu glavu. Lonac je katkada vidljiv, a katkada i njega pokriju plahtom. Bik nastupa samo mimički. On se rita i otima, a katkada i muče. Ima varijanata gdje bika tvore dva čovjeka. Tada prvi od njih nosi štap s loncem, a drugi poteže katkada metlu kao bikov rep.

Seljak vodi bika na lancu ili na konopu. Slabo je maskiran. Obično ima poderano odijelo i lice izmrčeno čađom. Nosí šibu ili štap.

Kupac bika javi se među gledaocima. Često je to koji svat. On stupi u razgovor s prodavačem bika, cjenjka se s njim i kad kupi bika, ubije ga tako, da po loncu udari kakvim štapom kao sjekirom.

Kad se pojavi seljakova žena uvijek je igra koji muškarac, preodjeven u žensko odijelo.

Narod ne pozna pisane uloge za igrače s bikom. Oni znadu sadržaj igre pa svaki od njih prilikom izvođenja igre improvizira prema svojim mogućnostima i raspoloženju. Budući da su glavni glumci u ovoj igri svirači, koji su već izvježbani u ovom poslu, a često su po naravi duhoviti ljudi, nije im teško da se snađu u određenoj ulozi. Igra im je olakšana i time što u »biku« prikazuju realan prizor iz života, prodavanje i pogađanje na sajmu, što svi znadu. To je ujedno i povod da se u igru s bikom miješaju gledaoci kao kupci, pa ona postaje kolektivna predstava. Za ove svadbene igre, koje narod zove »komendije«, cirkusi, hurmije, šale, krvine«, narod ne pravi pozornice. Igra se izvodi u sredini sobe, a gledaoci se skupe oko igrača.

U banijskom selu Žirovcu dovedu na svadbu pravoga vola iz štale, pa se s domaćinom pogađaju, da ga ne ubiju.² Vola u ovom kraju, a i drugdje, dovedu u kuću na Božić ujutro, da donese sreću.

U Prnjavoru kod Petrinje pjevaju pjesmu o volu dok mladenku s kruhom u ruci vode tri puta oko stola u mladoženjinu domu:

Vodim vola oko stola,
da potjera svekrvicu
oko kuće, kukavicu.

Prema narodnom vjerovanju kukavica nosi nesreću. Sam narod tumači, da se mlada s kruhom vodi oko stola s pjesmom o volu, da bi u kući bilo volova i kruha.³ Dramska igra s bikom na svadbi sadrži još magijske i apotropijske detalje.

Prodavanje vola na svadbi spominje Valvasor 1689. kad opisuje kako se u Sloveniji, u Dolenjskom, jedan svirač preobuče u poderano odijelo

² N. Bonifačić Rožin, Folklorna građa Dvora i okolice, 1959. Zagreb, INU, rkp. br. 329, str. 15.

³ N. Bonifačić Rožin, Folklorna građa Petrinje i okolice, 1960, Zagreb, INU, rkp. br. 359, str. 31.

i nudi svatovima vola na prodaju. Ova je šala znala potrajati cijeli sat.⁴ Interesantnu varijantu »Bika« objavio je 1915. Juraj Božičević u Zborniku za narodni život i običaje: u Šušnjevju Selu i Čakovcu kod Josipdola mladići su na prelu izvodili igru »vola tuć«. Tada je vola predstavljao jedan mladić zaogrnut ćurkom. Nije držao nikakva lonca na štapu. Gospodar je vola prodavao, mesar ga je kupio, ubio i meso prodavao muškarcima i ženama.⁵ »Bika« na svadbi izvode i Hrvati u Bačkom Bregu.

U Međimurju (Donji Kraljevec) i u Baniji (Žirovac) masku sa dva pokrivena igrača, od kojih prvi drži lonac na štapu, zovu »konj«. Ovakav se »konj« prodaje u Baniji i na prelu, a pojavljuje se i za vrijeme poklada. Mjesto lonca »konj« ima glavu učinjenu od krpa. Glavu znadu napraviti i od drva, tako da se donja čeljust otvara i zatvara s pomoću konopčića koji je na njoj pričvršćen. U Međimurju (Podturen) mladić zaogrnut bijelom plahtom držao je ovakvu glavu na štapu pred sobom i predstavljao »govedo«.⁶ Masku s takvom glavom u okolici Petrinje (Kraljevčani i Prnjavor) i u Čilipima kod Dubrovnika zovu »konj«. Konavoska maskara pokrivena »linculom« držala je na svojoj glavi »konjsku« glavu, koja je u žvalama imala zube napravljene od luka, te je osobito bila zastrašujuća za djecu.⁷ Detalji s glave ovu masku približuju turici, koja se s vilom i čorojem pojavljivala o pokladama u Dubrovniku još za vrijeme republike.⁸

TEKSTOVI »BIKA«

Napomene i didaskalije, kao i tekst glumaca, donose se prema govoru kazivača

1. Napravili bi bika pa bi ga zaklali. Bik je bil jeden svat, ki je štel. Bik ima batinu na prsima, a gori na vrhu je lonec. Njega ima za glavu. Plahta hrjava je pokrivala momka i lonec.

Gazda (bi ga dognal f hižu, k mesaru): Kulko bi mi vi dali za moga bika?

Mesar: Kak se pogodimo. (Gledal je kak je debel. Malo razmišlja, pa reče): Neje debeli, ali bummo se pogodili.

Gazda: Kulko daš?

Mesar: Dam ti dve jezere.

Gazda: Daj više. To je premalo.

Mesar: No, pa dam ti še petsto dinari. (Kad su se pogodili.) Najte se brigati ženske, za meso. Govedine bude dost. (Je zel sekiru i vudro bika po glavi.

Lonec se je potro i bik je doli opa. Onda su oni pili odomaš.)

Gazda (reče): A sada idemo da spijemo odomaša.

Mesar: Idemo, ja platim. (Pa pijeju.)

Gazda (odide, pa dojdu žene.)

Žena: Imate kaj mesa?

Mesar: Ima, žena, dosti govedine. Kaj bi štela?

⁴ J. W. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain, Rudolfswert 1877—1879, II Band, 2. izdanje, str. 290.

⁵ J. Božičević, Dječje igre (Šušnjevo Selo i Čakovac), Zbornik za narodni život i običaje J. Slavena, knj. XX/1, Zagreb 1915, str. 138.

⁶ K. Bošković, Pokladne maske u Međimurju, Rad kongresa folk. Jugoslavije u Varaždinu 1957, Zagreb 1959, str. 43.

⁷ N. Bonifačić Rožin, Konavoski narodni običaji, 1961, Zagreb, INU, rkp. br. 386, str. 50.

⁸ V. St. Karadžić, Život i običaji naroda srpskoga. U Beču 1867., str. 19.

Žena: Daj mi flomovinu ili šinječinu, pa moreš i kučet. Daj mi od bregov.

Druga žena: Pa ja bum kupila, pa bumo za svate potreball.

Mesar: (je falatô, kakšno je štera štela).

Zapis: Bogdanovci u Gornjem Medimurju, 10. IV 1957.
N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 266. Kazivala Franca Flin-
cec, 75 godina, seljakinja.

2. Jedan se premaskira kao krava. Na glavu mu metnu lonec ili vedricu. Belu plahu. Jedan š njim, kao na sajmu.

Starešina pita: Koliko je stara? (Gleda zobe.)

Krava (riče, nogom udara.)

Starešina: Za kolko ga prodaš?

Čovek: Vredna je. Breja je. Goni se i doji. Očeš tridesti jezer?

Starešina: Neje tulko vredna.

Krava (riče.)

Čovek: Ne riči. Ne. Zakaaj ve ričeš? Budi dobra, moja Šara. (Pa ju potrepta.)

Starešina: Očeš dvajsti jezer?

Čovek (udara kravu šibom po loncu): Ne dam vam za tuliko. Ako daste pet, već je vaša.

Starešina: Ne dam. Vodi je dimu.

Čovek: Pa rajše je vodim. (I odvede kravu.)

Zapis: Kotoriba, 16. IV 1957. N. Bonifačić Rožin, rkp.
INU br. 266. Kazivao Slavko Plačko, 14 godina.

3. Naprave vola. Jedan drži na štapu lonac iznad glave. Pokriju ga ponjavom. Drugi dođe, kuvar, sa sikerom i kaže:

Kuvar: Kume, nestalo nam mesa. Nemamo što jest. Moramo ovoga vola ubiti i napraviti jest.

Kum: E, pa ne možemo bit gladni. Ubij ga i gotovo. Platit ćemo sve.

Kuvar: (lupi sikerom po loncu i vol spade dole): E, kume, sad je meso gotovo. A kud ćemo s kožom? Dajte novac, da se koža uceni, da napravimo mladencima opanke.

Kum: Evo, platit ćemo nek se mladenci obuju.

Zapis: Beravci, 11. VI 1957. N. Bonifačić Rožin, rkp.
INU br. 282. Kazivala Marija Glavačić, rođ. Ergatić, 1881.
seljakinja.

4. Jedan se predstavi kao mesar. Bude obučen kao mesar. Visi mu brus za brusiti noži. Čisto lice.

Iza njega ide bik. To je čovjek. Pred sobom ima kolec i na njemu nataknut zemljani lonec. Bude pokriven sa kožom ili plaftom.

Domaći (kaže gazdi): Što si još odredil za jest? Vidiš, svati su tu, a mesa je sfalilo.

Gazda: Pa kaj! Imam tam bika f štali, pa ga dopeljaj, bumo ga zatukli, pa bumo jeli mesa. Fala bogu, mesa bu dosta. Još imam toliko komada blaga.

Domaći: Ajde, ljudi, idite po mesara, pa zatucite bika.

(Neki svati otidu i dopeljaju mesara.)

(Jedan svat vodi bika.)

Mesar: Dopeljaj bika, da ga zatučemo.

Domaći: (ga podvori): Gospon mesar, si buju popili kupicu vina?

Mesar: Kak si ne bi popil! Vince je dobro. Tko ga ne bi pil! (Popije.)

Da bog poživi kuće gospodara, kaj ti daje vino bez dinara. (Onda ide oštriti nož i udri sa sekirom bika po glavi.)

Bik (se sruši i sad ga ide raspreat.)

Svat (viče): Žuri se, gladni smo, da ne traje dugo.

Sokačica: Taki bu to gotovo! (Pa malo iza toga nosi meso na stok.)

Zapis: Kašina, 6. VIII 1957. N. Bonifačić Rožin, rkp.
INU br. 268. Kazivao Franjo Šarkanj, 59 godina.

5. Za svatove naprave vola. Obuku čovjeka. Pokriju ga kožom volovskom, od zaklanog vola. Metnu mu lonac na glavu. Jedan ga vodi. Ima sikiricu i prodaje kumu vola. To obično čini stari svat.

Stari svat: Evo, nemamo što jesti pa sam doveo vola. Pa ajde, da se pogodimo.

(Kad se pogode stari svat udari sikiricom po loncu.)

(Ovaj vol blekne i prevali se.)

(Pod loncem jedan svat drži tanjur, da hvata krv.)

Kum (dade novac, koji ide u korist mladenaca.)

Zapis: Donji Kukuruzari kod Hrvatske Kostajnice, 19. VI 1959. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 344. Kazivao Ilija Katičić, 59 godina, seljak.

6. Trženje krave. Na kraju svadbe, kad je pri kraju jelo i pilo, sam gazda veli muzikašem: »Napravite kraj svadbe«.

Oni onda dopeljaju kravu v sobu i trže. Sada svi znadu, da je svadbi kraj.

Krava su dva muzikaša. Oni se primu jedan za drugoga. Idu sagnuti. Prvi drži kantu na batini. Sve to pokriju gunjem.

Štef vodi kravu.

Bara (ide za njim i plaće): Joj menek, joj, krava moja, Šareka draga!

Štef: Ljudi dragi, ja sam dopelal svoju Šareku. Nit je krme, nit je vode. Šareka bu crkla. Treba ju prodati ili ju vbiti.

Bara: Joj menek, joj, Šareka moja draga! (Pogradi kravu.)

Krava (se riče.)

Štef: Kume, očeš kupiti?

Kum: Kaj ceníš?

Štef: Pet forinti.

Kum: A, skupo je.

Štef: Kuliko daš?

Kum (pipa kravu): Mršava je.

Štef: A, kaj mršava! Debela je to krava! Da imam krme, ne bi je prodal.

Kum: Dam ti forint. (Klepaju se rukama.)

Štef: Bogme ju jeftinejše ne dam.

Kum: Rekel sam. Forint!

Štef: Ne dam. Bumo ju rajše vbili, pa bumo imali mesa. (Digne sekiru i vudre kravu po čelu, po onoj kanti na batini.)

Krava (se sruši. Riče se nogama.)

Bara (plaće): Joj, menek, joj! Šareka moja draga. Šareka!

(Kravu Šareku odnesu. Nogama lupaju kantu.)

(Svadba je gotova, šege je kraj.)

Zapis: Horvati, predgrađe Zagreba, 1959. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 261. Kazivao Slavko Cinčić, 36 godina, svirač.

7. Konja bi na svadbi većinom napravili muškarci. Dvojica se sagnu. Jedan za drugoga se hvataju rukama. Pokriju ih plahtom. Onaj prvi drži na kolcu napravljenu glavu. To je napravljeno od krpa. Grivu nisu pravili. Kako ide, tako glavu pušta i diže. Jedan ih vodi. Napravi se kao Bosanac, kao Turčin.

Turčin: Dobar večer, svatovi. Evo, doveo sam jednoga konja, da ga prodam na pazaru, ako se možemo pogoditi.

Svatovi (idu, gledaju konja. Pipaju ga. Dižu mu glavu, pogađaju se i lupaju u dlan): Je l' se da potkivati?

Svat (ide, vata konja za nogu.)

Konj (se ritne i lupi ga.)

(Rastaju se i ne mogu se pogoditi.)

(Svatovi opet probaju konja za zube.)

Turčin: Eto, vidim, ne mogu se pogoditi. Konj je dosta rdav. Odlazim, vidim da se rita. (Odlazi van i za čas se vrati da opet prodaje konja. Turčin pokrije lice. Ima crveno, napravito od krpe. Ima otvor za oči.)

Zapis: Čačinci, 21. X 1960. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 361. Kazivao Stjepan Tabor, 73 godine, svirač.

8. Prave magarca, pa jedan jaše ili vodi ga. Dvojica muzikaša se prime, sagnu se obojica. Jedan malo više, jedan niže. Idu jedan za drugim. Pokriju se čebetom. Naprave glavu od magarca, od krpa. To stavi na glavu onaj prvi. Uši od perušine. Rep naprave od kudjelje. Jedan zajaše na magarca.

Onaj na magarcu (dode i kaže): Jašim na magarcu. Dolazim i ja na svadbu. (Ima bič i goni magarca.) Gospodo svatovi, očete dati što god za jest meni i magarcu. Idemo iz daleka puta pa smo izgladnjeli. Čuli smo ovdje svatove i veselje, pa smo došli, da se odmorimo i da jedemo.

(Donesu im jesti i piti.)

Magarac (oni dva što su pokriveni, rita se, skiči. Daju jesti i magarcu. On ima ostavljeno gdje jede.)

Jahač (se pozdravi sa svatovima): Zdravo, dovidjenja. Najljepša vam hvala što ste me počastili. (Prije odlaska čestita mladencima): Živi do smrti, zdravi do bolesti! (On još daruje mladu. Dade hiljadu dinara.)

Zapis: Šušnjar, 24. IX 1960. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 359. Kazivao Đuro Maraković iz Hrv. Kostajnice, rođen 1928., kopač bunara.

9. Na fašnik naprave konja. Dvojica bi se sagnuli. Onaj drugi uhvati prvoga oko pasa. Pokriju plahotom. Samo sprijeda ostavi se otvoreno da može vidjeti. Otraga im vežu metlu kao rep.

Na ovog konja zajaši jedan. Ima lice pokriveno. Ne govori, jer bi ga se prepoznalo.

Četvrti vodi konja. On je maskiran kao siromah. Idu u kuću, đe znaju, da će biti rakije.

Siromah (pita): Domaćine, je li slobodno u kuću? Iz daleka putujemo. Trudni smo. (Metne štapinu na pod pa im donesu rakije.) Hvala ti. Bog ti dao, rodilo ti. (Ako ne dobije i ako je dobar s domaćinom opsuje mu majaricu.)

Zapis: Stubalj, 20. VI 1959. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 344. Kazivao Matija Grubić, 60 godina, radnik.

10. Prodavanje konja na prelu. Uzmu se dva čovjeka i okrenu jedan drugom leđa. Svežu se štranjgom i pokriju se ponjavom. Jedan na njih uzjaši.

Prvi nosi lonac sa vodom, a drugi, zadnji, uzme metlu kao rep. Onaj što jaši uzme lulu i zapali.

Jahač (kad uđe viče): Dobar večer.

Kupac (dolazi kupovati): Oš mi prodati konja?

Jahač: Baš sam na sajam pošao, da prodajem.

Kupac: Ja bi kupio kljusinu. Daj mi prodaj. Za koliko daš?

Jahač: Za sto iljada.

Kupac: Čudo je. Za osamdeset. Ajde, hoćemo? (Dade mu ruku i manu. Ruče se. Kad su svršili sa mavanjem, dignu ruke uvis.)

Konj (onaj igrač sa loncem, počne da pršće vodu, a onaj sa metlom odzda praši. Konj se okreće i izagna sve iz sobe. Konj skače.)

Jahač (viče): E, he! (Miri konja.)

Kupac (viče): To je dobar konj.

Konj (još jače skače. Oni što su pokriveni nekako se zapetljaju i panu na zemlju. Onda ih driješe, a narod se vraća u sobu i igra.)

Zapis: Žirovac, 28. V 1959. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU br. 329. Kazivao Mile Krnjić, učenik.

2. LASTOVSKA POKLADNA DRAMA

Na našoj jadranskoj obali, po otocima i kopnu, a i dublje u unutrašnjosti (npr. Hrvatska Kostajnica, Kašina, Zagreb, itd.), poznate su svečane pokladne priredbe u kojima centralnu ulogu igra slamnata lutka, koja predstavlja odraslog čovjeka. Zovu je Karneval, Fašnik, Mesopust, Krnje, a na otoku Lastovu Poklad. Tamo zovu poklad i vrijeme kad se s lutkom zabavljaju, pokladni utorak. Dan prije toga, kad lutku prave, zovu pretili ponedjenik.

Lastovski Poklad prvi spominje Dubrovčanin Ivan Franjo Sorgo. On je prema Appendiniju ispjevao »due poemetti eroicomici, cioe Vjehje i Poklad Lastovski.«¹ Ali su se ti rukopisi izgubili, pa se ne zna njihov sadržaj. Vjerojatno je Sorgo opjevao što je vidio na otoku Lastovu dok je tamo bio knez za vrijeme Dubrovačke Republike (1747—1748). Lastovske pokladne običaje opisao je Lastovac prof. Melko Lucijanović 1881. u dubrovačkom Slovincu.² Jedan njegov kraći rukopis iz 1877. s dodatkom nekog I. B. čuva se u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu.³ Građe koja je u vezi s lastovskim pokladom ima još u arhivu Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu u lastovskim zbirkama I. Ivančana, S. Stepanova i M. Bošković-Stulli.

Uz lastovsku pokladnu lutku skupilo se folklora u obliku pjesme, muzike, plesa i glume. Uz nju su povezani neki običaji i vjerovanja. Ovdje se donosi tekst lastovske pokladne drame zabilježen 1960. na samoj priredbi u Lastovu.⁴

U lastovskoj pokladnoj drami uz lutku, koja statira, sudjeluju pokladari, zatim glumci među kojima glavnu ulogu ima majka, i narod koji se upleće u dramsku radnju. Drama se izvodi po ulicama. Pojedine njezine scene događaju se na pokladni utorak, u toku pokladnog ophoda po mjestu Lastovu.

Plesni, mimični i govorni elementi otkrivaju u ovoj drami kontaminaciju plesa s mačevima s pantomimom o zarobljenom Turčinu i s dramom o sinu koji je nevin osuđen.

Potrebno je da se ovi dijelovi pobliže razmotre:

A. Ples s mačevima izvode pokladari s mačevima, koji su sada drveni, a nekad su bili pravi. Pokladari su skupina Lastovaca, koji prave lutku na pretili ponedjeljak, i kao »grube maškare« skupljaju jaja po mjestu. Na pokladni utorak idu s lutkom po mjestu, plešu uz nju, osude je i zapale. Pokladari imaju svečana odijela. Vođa, koji pravi Poklada i zapali ga, obučen je kao admiral. Okićeni su cvijećem, svilenim vrpčama

¹ F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche*, Ragusa 1803, str. 248.

² M. Lucijanović, *Poklad na otoku Lastovu*, Slovinac 1881, str. 96—98.

³ B. Bogišić, *Narodne pripovijetke i nekoliko pjesama i opisa običaja iz okoline Dubrovnika i Mostara*. Prijepis iz Bogišićeve biblioteke u Cavtatu, Zagreb, INU, rkp. br. 189, str. 291.

⁴ N. Bonifačić Rožin, *Lastovski poklad*, 1960, Zagreb, INU, rkp. br. 340. Opis običaja i predaje kazivali su mi Lastovci: Tonko Frlan, Vicko Lešić, Baro Glavočić, Baro Lucijanović, Kuzma Šantić, Grgur Anić, Tonko Šarić, Ivan Antica, Lucija Lešić, Marija Lucijanović, Ivan Barbić, na čemu im se ovdje zahvaljujem.

i zlatom. Po mjestu idu u dvoredu iza lutke, a kad plešu ples s mačevima više se puta podijele u dvije skupine, koje izvode mačevalačke figure, provlače se ispod mačeva ili opkole kolovođu, koji povrh glave drži mač, pa ostali po tom maču udaraju svojim mačevima. Pokladari plešući opkole i lutku, koju na magarca uvedu u njihovo kolo. Tako po tri puta »sude« Pokladu, stavljaju na njega mačeve i viču: »Osuda je tu.« Ples završe kolom u kojem plešu zajedno s »lijepim maškarama«, koje su ih do tada slijedile po mjestu u odijeljenoj skupini. I one plešu slične plesove po mjestu, samo što mjesto mačevima mašu rupčićima.

Pokladari po mjestu izvode različite scene s lutkom, kao da je živo biće. Za lutku je karakteristično, da ima crno lice. Zapravo je njena maska od žičane mreže, bojadisana tamnocrvenom, gotovo crnom bojom. Samo je brk na maski bojadisan posve crnom bojom. Na maski se bjelinom ističu oči i španjole (cigareta), koji lutka drži u ustima. Lutka je obučena u »tursko« odijelo sa crvenim fesom na glavi. Naprave je od slame i pljeve. Samo u čizmama ima pijesak. Kad lutku naprave, izlože je na prozoru, haleču (uzvikuju) »uvo«, i čuvaju je. U utorak zvonit »podne« u 11 sati. To je znak da prestane svaki posao i da se pokladari i maškare oblače. Kad se pokladari skupe u dvorani gdje je lutka, najprije idu po liru, koja ih svuda prati. Zatim idu po magarca koji nosi lutku po mjestu. Na čelu povorke stupa barjaktar s hrvatskom zastavom. Pokladari šuteći najprije posjete načelnika, koji daje dozvolu za ophod po mjestu. Zatim se upute po Lastovu i posjećuju kuće uglednijih mještana. Putem pokladari u zboru pjevaju pjesme. Neke od njih su iz Kačićeve pjesmarice, a prigodne pokladarske su romanca o naranči i epska pjesma o Aliji desetom, koja počinje stihovima:

Podiglo se malo četovanje,
mala četa al' je ognjevita.

Pokladari često uzvikuju »uvo«, a pred kućama koje posjete otplešu dio svoga plesa.

Pokladarska povorka kreće po mjestu »za suncem«, tako da im je u krugu kretanja uvijek desna ruka. Kad dođu »Pod kostanju« povorka se zaustavi. Na toj poljani u dolini Lastova vezan je za kamen donji kraj konopa (dug preko 300 m), koji je protegnut na brijeg iznad Lastova nazvan »Pokladarova grža«. Pokladari skinu lutku s magarca i ponesu je na brijeg s kojega se po konopu spušta, c u l j a u dolinu. Kad lutka stigne dolje uz detonaciju p e t a r d a, koje su joj privezali uz čizme i zapalili gore na brijegu, pokladari je opkole, mašu mačevima nad njom, haleču u zboru i viču: »Eviva nam kumpanija, pošla nam je alavija«. Scena sa c u l j a n j e m ponovi se tri puta. Zatim se pokladari s lutkom na magarcu upute opet po mjestu i pri zalazu sunca dođu na Dolac. To je velika poljana ispred stare crkve, gdje je tradicionalno mjesto za paljenje lutke. Na Dolcu pokladari izvode svoj ples i na kraju zapale lutku.

U lastovskoj pokladnoj priredbi ističu se ovi dijelovi: ples s mačevima koji plešu pokladari, c u l j a n j e i paljenje lutke crna lica.

B. Značajno je, da sami Lastovci daju sadržaj svojoj pokladnoj igri. Neki među njima u pokladnoj povorci s crnom lutkom obučenom po tursku, vide uspomenu na posljednji čin jedne navodne davne borbe, koja se je zbila između njihovih preda i nekršćanskih gusara. To je zarobljenje Turčina i njegova justifikacija.

Mjesna predaja o borbi s gusarima ima više varijanata, pa se i sadržaj igre različito tumači. Jedni kažu, da lutka predstavlja Turčina (ili Ivana Turčina, a i turskog sultana). Taj Turčin bio je glasnik gusara Katalana. Oni su napali Korčulu i poručili po glasniku Lastovu, da se i ono preda. Ima detalj, koji kaže, da je pijetao najavio dolazak gusara. Lastovci su se naoružali, da se brane, a žene su s djecom u procesiji otišle na brdo Hum, da se mole za pobjedu. I digla se oluja, koja je raspršila gusarsko brodovlje, koje se je približavalo Lastovu. Veseli su Lastovci na to uhvatili gusarskoga glasnika, povelu ga uz poruge po mjestu i za kaznu spalili. Prema ovoj varijanti predaje pokladari predstavljaju lastovsku vojsku.

Zanimljivo je, da »lijepa maškara«, koje u posebnoj skupini idu po mjestu za pokladarima, neki Lastovci tumače kao zarobljene turske bule. Zato ih prate dva pokladara-stražara. Kad lutku zapale, robinje se pleću u kolo s pokladarima u znak veselja što su oslobođene.

Druga varijanta mjesne predaje vidi u pokladarskoj povorci prikaz tobožnje borbe Lastovaca s Turcima. Do te navodne borbe došlo je na Lastovu, u Petrovu dolcu. Tada je Lastovce vodio njihov čovjek Ivan Seljanin. U borbi je zarobljen turski vojvoda Alija deseti, koga su u mjestu ubili. Prema tvrdnji Lastovaca u pokladarskoj pjesmi o Aliji desetom, što je pjevaju uz lutku dok idu po mjestu, opisuje se ta borba, pa bi ta pjesma imala biti pjesnička ilustracija pokladne igre.

Međutim, imena junaka i lokaliteta u samoj pjesmi otkrivaju, da se u njoj ne pjeva o sukobu na samom otoku Lastovu. Turci Uzbiljani su zapravo Udbinjani, koji su se sukobili sa Ivanom Senjaninom, kojega i druge neke narodne pjesme zovu Seljanin. Sukob se je zbio »na Kosovu kraj polja Petrova« koje nije na Lastovu nego u Dalmaciji kod Drniša. U pjesmi je tačno naznačen zavičaj Turaka. To je Lika i Krbava. Napomena uz Lucijanovićev opis lastovskog Poklada, koji se nalazi u Bogišićevoj biblioteci, izričito kaže, da je ta pjesma kotarska.⁵

C. P o k l a d n a l a s t o v s k a d r a m a osobito je interesantna zbog svoga motiva i načina izvođenja.

Motiv je drame sin, koji je nevin osuđen. Njega spaljuju »ljudi koji osuđuju«, da ne zarazi narod kužnom bolešću.

Majka traži sina koji je bio u Africi i kad ga nađe, nagovara narod da ga oslobodi, jer on je čovjek »koji spasiva cijelu zemlju«. Ali sin joj bude ipak spaljen, jer su doktori ustanovili zarazu. Majka plače za nevinim sinom.

M. Lucijanović u svojem opisu spominje lastovske pokladne igre, kad opisuje »farse« koje na pretili ponedjeljak izvode grube maškare ili

⁵ B. Bogišić, spomenuti rukopis, str. 289.

pokladari kad po mjestu skupljaju jaja i darove za svoju večeru. Te su igre, s obzirom na sadržaj i glumce, slične igrama, koje i drugdje narod improvizira, pa vrijedi citirati Lucijanovića, to više što ima malo opisa narodnih gluma. U lastovskim igrama »biraju za predmete žive osobe iz mjesta i baš one osobe, koje su ili po sebi smiješne ili su učestvovala u kakvom smiješnom događaju. Za tu svrhu odaberu se najživahniji i najšaljiviji između pokladara. Svakome se opredijeli shodna uloga da je po svojem umu i vještini odigra.«⁶

M. Lucijanović ne spominje ulogu majke ni dramu o sinu, koji je nevin osuđen, kao što ne spominje ni crno lice lutke. Ali lastovska pokladna pjesma spominje majku, koja plače za sinom »crnim mrazom«, (vidi stranu . . .).

Lastovska pokladna drama po svom sadržaju ne ide među Lucijanovićeve prigodne »farse«, koje prikazuju mjesne tipove i dogodovštine. Ova drama svojim legendarnim motivom o čovjeku, »koji gine za narod pravedan«, prodire duboko u prošlost. Ovaj motiv nalazi se i u našem pjesničkom folkloru, a kao »gospin plač« prikazivan je na našoj obali u starim crkvenim prikazanjima.

Majka u drami spominje, da je njezin sin bio u Africi, što može biti usklađivanje sadržaja drame sa sadržajem predaje o katalanskom gusaru. Inače nevini sin u drami nema vojničkog značenja makar ga predstavlja crni Turčin. On iz teksta više izgleda neko mitsko biće, koje se, kaže majka »svake godine rodi i ubijaju ga«. Poput antičkih božanstava u vegetacijskim kultovima. Uz pokladare majka i za doktore kaže da su grubi. Moli ih da joj sina ne muče i ne ubijaju. Oni su neumoljivi i masovnim pregledima, uz pregled Poklada i magaraca, žele spriječiti zarazu. Ove scene s pregledima naročito uvode narod u dramsku radnju pri čemu se redovito improviziraju lakrdije.

Uloga majke kojoj sina osuđuju, poznata je kod nas na više mjesta u pokladnim suđenjima. Naročito je tradicionalno suđenje sa čitanjem Mesopustova »žitka« u Novom Vinodolskom. Tamo se majka pojavi uz suca i advokata i moli milost za sina. Kad ga sudac ubije ona plače i ide naričući u sprovodu.⁷ U Bogišićevoj biblioteci nalazi se opis »Slanjskog poklada« u kojem se spominje, da u Slanom »mati pokladova sa kudjeljom i vretenom prede i na smijeh prisutne potiče tužbama«. Ona s mužem krade sina dok »vojnici« izvode na trgu »vojničke vježbe«. Ovi ih tri puta hvataju i zatim Pokladu sude i čitaju njegov testament. Kad je Poklad usmrćen i zapaljen, »roditelji odu kući kukajući«.⁸ U Grudi usred Konavala također se je izvodilo suđenje Karnevalu. Ovdje se je pojavljivala Karnevalova žena. Za spaljenim mužem ona je naricala: »Jadna ja, ostala sam bez muža. Pravedan je stradao.«⁹

⁶ M. Lucijanović, spomenuti rad, str. 96.

⁷ N. Bonifačić Rožin, Novljanski Mesopust 1961, Zagreb, INU, rkp. br. 373, str. VIII.

⁸ B. Bogišić, spomenuti rukopis str. 292.

⁹ N. Bonifačić Rožin, Konavoski narodni običaji 1961, Zagreb, INU, rkp. br. 386, str. 69.

Da je motiv nevinog osuđenika tradicionalan u lastovskoj pokladnoj drami ilustrira i sama pokladna lutka sa svojim naročito smještenim rukama. (Vidi sliku.) Lastovci tumače, da lutka ima lijevu ruku položenu na prsa u znak da je Poklad nevin osuđen. Desnom rukom, pruženim kažiprstom, pokazuje uvis, jer da Poklad vlada samo jedan dan, kad je slobodno veselje.

Slavlje i veselje uz Poklada, koji će biti usmrćen, podsjeća na rimske saturnalijske, gdje se je rob ili osuđenik na smrt kraće vrijeme častio kao kralj. (Znajući za ovaj rimski običaj, kao i za sakeje, slični običaj babilonski, Miho Barada povezo je s njim i »biranje kralja« u Kaštelima za koje drži da je pod utjecajem negdašnjeg običaja u Trogiru, gdje se već godine 1272. spominje, da su tamo birali »kralja«, kojom prilikom se je

izvodila i igra s oružjem.¹⁰ Ovo je najstarija vijest o narodnim dramskim i bojnim igrama na našoj obali.)

U Lastovu se uz osudu ne čita više »Pokladov teštamenat«. Ali je i on bio tamo u običaju sve do 1865. kad ga je, navodi Lucijanović, ukinula vlast zbog nereda do kojeg je došlo zbog njegovih satiričnih stihova.¹¹

Vjeronanja povezana uz lastovsku pokladnu lutku govore o apotropejskim i magijskim činima koji su se nekad s njom vršili. Za lutku izloženu na prozoru, kažu da ona čuva Lastovo. Narod je svuda veselo dočekuje i velika je čast kućama, koje posjete pokladari s lutkom. Tradicionalan je njihov pozdrav s domaćinom. Pokladari mu čestitaju i kažu: »Sretno, da smo dočekali!« Domaćin odgovori: »Hvala. I do godine da bude bolje!« Magijsko je i kretanje lutke po mjestu »za suncem«, koje u nekim našim krajevima kažu »na oposun«.

Vršeci ceremonije s lutkom, Lastovci su očekivali dobre rezultate, pa je do danas ostalo vjeronanje, da će godina biti nerodna, ako se lutki što dogodi dok se c u l j a, ako se prevrne ili s konopa padne u grmlje.

Uz Lucijanovićev opis culjanja dalo je uredništvo Slovinca ovu napomenu: »Ovo nas sjeća na Cervantesova don Quijote i na zabavni običaj u Španiji »El Pelele«, kad se izabrani skup zabavlja sa bacanjem čovjeka od slame. Po svemu što smo mogli istražiti, ovaj običaj uveden je uslijed pučkog praznovjerja proti kuzi, jer bješe davno pučko mišljenje, gdje se nosi poklad i gdje bude bjen, tu nema pomora.«¹²

I Šokci u slavonskom Otoku stavljali su lutku na prozor, da im kuću čuva od kuge.¹³

Lastovsko kazalište u izvedbi pokladne drame ispoljuje sve osobine folklorne priredbe. Tu je dramska riječ još povezana s plesom i pjesmom. Predstava se izvodi na ulici, na više mjesta. Nekad ona izgleda kao procesija u kojoj maškare djeluju samo svojom slikovitošću, a nekad se scena pretvara u kolektivnu igru u kojoj narod ulazi u radnju s glumcima. Glumci u lastovskoj pokladnoj drami ne poznaju pisane uloge. Oni uglavnom znadu njezin sadržaj, pa putem improviziraju prema ličnoj snalažljivosti i duhovitosti. To se osobito traži kad s narodom igraju. Događa se da pojedinci više godina zaredom igraju istu ulogu, pa se dobro izvježbaju. Lastovci spominju nekoga starog Ruba, koji je dugi niz godina glumio majku, kao da mu je to profesija. Glumci se bojadišu bojama i odijevaju prema karakteru uloge. Doktor su u bjelini, a majka je u crnini. Majku glumi samo muškarac preodjeven u ženske haljine.

Tekst drame je u prozi. Stihovane su samo pjesme, koje glumci pjevaju s narodom u zboru. Lastovska pokladna drama traje preko jedan sat. Budući da se izvodi po ulicama ona je razvučena i rastrgana pa je publika, koja povorku dočekuje na raznim mjestima, vidi i čuje samo u

¹⁰ M. Barada, O našem običaju »Biranje kralja«, Starohrvatska prosvjeta, I. 1927, str. 196—209.

¹¹ M. Lucijanović, spomenuti rukopis, str. 96.

¹² M. Lucijanović, Poklad na otoku Lastovu, Slovinac 1881, str. 97.

¹³ J. Lovretić, Otok (u Slavoniji), Zbornik za narodni život i običaje J. Slavena, knj. 7/1, str. 174.

fragmentima. Ipak se glumci od početka do kraja dobro uživljavaju u svoje uloge. Doktori su šaljivi, često lascivni. Osobito impresivno djeluje majka kad se pojavi »Pod kostanju« i traži sina, grli ga i na Dolcu plače za njim. Drama tamo završava u suton pri bljesku Pokladove baklje, uz majčin jauk, pokladarsku pjesmu i zvonjavu zvonova.

Umjetnost koju su Lastovci sačuvali u svojoj pokladnoj drami više je od dokumenta, koji govori o kulturnim utjecajima s Balkana i Mediterana na otoku Lastovu. Ona je, uz lutku sa crnim licem, izražena pleksom, mimikom i riječju, vrijedan primjer pokladnoga kazališta na našoj jadranskoj obali.

TEKST LASTOVSKJE POKLADNE DRAME.

Napomene i didaskalije uz uloge su u književnom jeziku, jer ih daje zapisivač, a tekst glumaca je originalni govor lastovskih maškara.

Glumci u lastovskoj pokladnoj drami:

Majka: Ivan Čikonatić, 65 godina

Pratilac: Petar Jurica, 63 godine

Glavni doktor: Ambrozij Šutić, 48 godina

Pomoćnik: Marin Kešić, 27 godina

Doktor za ženske bolesti: Stjepan Šantić, 55 godina

Veterinar: Julio Ivelja Boto, 54 godine

Mali pomoćnik: Nikola Grbin, 9 godina

Kolovođa pokladara: Antun Ivelja, 51 godina

Admiral, koji lutku napravi i zapali: Anton Karlović Duso, 35 godina

Barjaktar, koji nosi lutku na brijeg, Ante Žaknić iz Vele Luke

Svirač na liri: Antun Glumac, 55 godina.

Pokladari su došli s Pokladom »Pod kostanju«. Skidaju Poklada s magarca, da ga ponesu na brijeg »Pokladarovu gržu« otkuda će ga culjati na konopu.

»Pod kostanju« došli su i Doktori, da pregledaju Poklada. Doktori su u bijelim kutama, s bijelim kapama na glavi. Lica su im namazana crvenim i crnim bojama. Nose svoj alat, a pomoćnik još nosi veliku knjigu u koju bilježi dijagnoze i iz koje daje recepte.

»Pod kostanju« skupio se je i narod, da gleda culjanje. Ljudi ima i po prozorima obližnjih kuća, a neki su se digli i na krovove. Svirač svira na liri.

Glavni liječnik (pristupa pokladarima i govori): Dobar dan. Mi smo došli, da pregledamo našeg čovjeka, je li sposoban, da se stavi na uzu i da se culja. (Doktori vrše pregled. Otvaraju pokladu usta, slušaju disanje, potežu ga).

Glavni liječnik: Našli smo ga sposobnim da se culja tri puta.

Pokladari (su stavili Poklada na barjaktara. On trčeći nosi Poklada na brijeg. Pokladari viču): Uvo!

Poklada (s brijega spuštaju na konopu. Povici): Uvo! (Praskalice, koje su privezane Pokladu uz čizme pucaju. Poklad je po konopu uspravan došao dolje. Opće veselje u narodu).

Pokladari (su opkolili Poklada. Mašu sabljama nad njim i viču): Eviva nam kumpanija, pošla nam je alavija. Uvo! (Pokladari odvežu Poklada od konopa).

Glavni liječnik: Moramo Poklada pregledati, da vidimo je li sposoban doć do mjesta. (Doktori ga pregledavaju).

Glavni liječnik: Nije sposoban. Treba mu dat injekciju za produženje života.

Pomoćnik (daje Pokladu injekciju).

Poklada (opet nose na brijeg).

Veterinar (pregledava Pokladova magarca. Mjeri mu temperaturu, gura mu termometar u z.....): Treba mu izmjeriti temperaturu, da ne bude zaraze. Ima 39 stupanja.

Glavni liječnik (naloži pomoćniku): Piši rečetu. Ambulanta Lastovo, broj tri, da se sutra javi kod doktora radi lijekova.

Pomoćnik (piše recept. Stavlja pečat).

Poklad (se je opet spustio uspravan po konopu).

Pokladari (viču): Eviva nam kumpanija, pošla nam je alavija. Uvo!

Majka Pokladova s Pratiocem (došla je među narod. Majka ima crni rubac na glavi, crnu žensku bluzu i crnu pregaču preko muških hlača. Upire se o palicu. Ima naočale. Namazana je crnim i crvenim bojama po licu).

Pratilac (je u civilu, nosi torbu s alatom, jer i on predstavlja doktora. Na glavi ima velik šešir. Nosi naočale. Lice mu je bojama namazano).

Majka (se miješa među narodom, jauče za Pokladom): Gdje je moj sin? Sačuvajte moga sina. Očete ga spasiti?

Pratilac: To nisu razbojnici. Pomoći će tvoga sina.

Majka: Nije sagriješio ništa. A gdje su ljudi, koji osuđuju, da s njima govorim? (Gura se do pokladara). A joj meni, što mi se to dogodilo!

Glas iz naroda: Što je, što je, bako? Što plačeš?

Majka: Ubit će mi sina.

Glas iz naroda: Ne će. Ne boj se.

Pratilac: Ženo, budi pametna.

Majka (pokazuje doktore, koji pregledavaju Poklada): To su ljudi grubi. (Pokazuje pokladare). Oni ubijaju! Svake godine se rodi i ubiju ga.

Glavni liječnik: Ako je zaraza, valja da se liječi.

(Poklada opet nose na brijeg i puštaju dolje na konopu).

Pokladari (s dignutim mačevima opkoljuju Poklada i viču): Eviva nam kumpanija, pošla nam je alavija! Uvo!

Majka (viče): Ovo je čovjek, koji spasiva čitavu zemlju.

Pokladari (stavljaju Poklada na magarca).

Majka (zagrla Poklada na magarcu): Sinko, ti si bio za dobro naroda. Srce moje, tko će te pogubit. (Okreće se ljudima dok pokladari na magarcu odvođe Poklada): Narode, spasite ga ako možete. Dušo moja, doktore, gdje si?

Pratilac: Tu sam. Ne boj se.

Majka (ga primi ispod ruke): Pomozi.

Pratilac: Ne boj se. Tražila si ga na daleko i našla. Više nam ne će s njim pobjeći.

Majka: Idimo za njima. (Upute se s narodom za pokladarima i Pokladom po mjestu).

Glas iz naroda (na ulici): Što je, bako, s tvojim sinom?

Majka (ide teško, upire se o palicu i drži pratioca): Obećavaju, da će ga spasiti. Ali lagali su sto puta pa će i sto i prvi.

Glavni liječnik (koji s doktorima također ide za pokladarima): Tu zaraza vlada.

Majka: Nemojte ga pogubit. Ja znam, da je bio u Afriki. Nije zaražen.

Glavni liječnik: Devedeset i devet posto, radi zaraze mora ga se užeci.

Majka: To je narodni čovjek, koji gine za narod pravedan. Narode, pomoz ovoj starici.

Pokladari (idu s Pokladom po mjestu. Putem pjevaju različite pjesme. Najviše prigodnu):

Podiglo se malo četovanje,
trajne, rajne, rajla, la,
malo četovanje.

Mala četa ma je ognjevita,
trajne, rajne, rajla, la,
ma je ognjevita. Itd.

Pokladari (ulaze u kuće uglednijih mještana, a Poklad na magarcu ostaje pred kućom. Pokladari čestitaju domaćinu): Sretno, da smo dočekali.

Domaćin (odgovara): Hvala. I do godine da bude bolje.

Pokladari (pred kućom plešu s mačevima. Viču): Uvo! (Ukućani ih časte vinom i kolačima. Zatim pokladari idu s Pokladom dalje prema Dolcu).

Narod (putem pozdravlja Poklada).

Lijepe maškare (u povorci, kojoj su na čelu dva pokladara, a pred njima je svirač na liri i barjaktar, idu istim putem po mjestu. Udaljene od pokladarske čete. I oni pjevaju različite pjesme na isti način kao i pokladari):

Lijepo ime, Jure, dijete naše,
trajne rajne, rajla, la.
Jure, dijete naše.

(Pred kućama također plešu, samo mjesto mačeva mašu rupčićima).

Pokladari (su s Pokladom došli na Dolac. Tamo je skupljeno mnogo naroda. Pokladari na poljani plešu svoj ples s mačevima).

Poklada na magarcu (odvode u kraj. Konop drži jedan dječak, uza nj je pokladar s mačem, kao čuvar).

Doktori (su došli na Dolac. Obilaze po trgu i vrše preglede).

Glavni liječnik (hvata jednu ženu): Jedan mali pregled.

Lastovac Baro (im kaže): Ima ona tko će je pregledati.

Doktori (pregledavaju Baru).

Liječnik za ženske bolesti (kaže mu): Ne smiješ sa ženskima imati posla. (Pomoćniku): Mora dobiti injekciju.

Pomoćnik (Baru otkopčava hlače, da mu dade injekciju).

Lastovac Baro (se otima): Ne, tu. Ne, tu!

Liječnik za ženske bolesti (palicom ga udari otraga).

Lastovac Baro: Dosta je.

Doktori (su došli do jednog mladoženje).

Glavni liječnik: Treba da vam srce pregledam, jer ste se nedavno oženili. Da vam ne bi puklo.

Mladoženja (dopušta pregled).

Glavni liječnik: To je mlado. Može izdržati. (Daje mu injekciju). Ova je injekcija, da ne j... previše.

Drugi liječnik: Po malo. Najviše u zoru.

Glavni liječnik: Još danas može koliko hoće. (Narod sve to sluša i smije se).

Doktori (su, pregledavajući ljude, došli do lastovske babice, mlade djevojke).

Glavni liječnik: Kako ste? Bi li mogli jedan pregled?

Babica (dopušta).

Glavni liječnik: Normalno. Ubrzano disanje. Bolesna na mjhuru. Malu injekciju. Pet kubika dosta. (Daje injekciju). Bit će dobro.

Babica (dok joj liječnik omotava ruku, da izmjeri tlak, šali se): Ovo mu je povoj od zadnjega djeteta.

Glavni liječnik: Mali tlak krvi. Muža nemate? Sve u redu. Pijte crnu kavu, da se povisi tlak. Da više mahnitete.

Doktori (dalje vrše preglede po trgu. Narod ih opkoljava. Svi se šale i smiju).

Majka (s pratiocem dođe na Dolac): Gdje je moj sin? Pogubit će ga. Joj, pasti ću.

Pratilac (je podržava): Dobit ćeš injekciju za srce. Kako se osjećaš, bako?

Majka: Slabo. Pogubit će ga.

Pratilac (joj mjeri temperaturu): Ne boj se, bako, sad će bit dobro.

Doktori (su došli do Poklada u kraju. Opet ga pregledavaju).

Glavni liječnik: Ima upalu. Gotov je. Treba da se pogubi. Nema mu spasa. Ovo je zaraza. Dajte mu injekciju, da izdrži još pola ure.

Pomoćnik (daje Pokladu injekciju).

Glavni liječnik: Gotovo je. Temperatura 42.

Majka (je došla do Poklada i do doktora): Nemojte ga mučit.

Glavni liječnik: Možete ga poljubiti.

Majka (gri i ljubi Poklada): Dušo moja. Nemojte ga mučit.

Veterinar (pregledava Pokladova magarca): Poklad je zarazio magarca. Mora se poklad užeći.

Majka: Nije zarazio. Nemojte ga ubiti. A što nam se dogodilo! Kuku meni! Poklada (na magarcu odvođe u kolo pokladara. Oni oko njega plešu i biju ga mačevima).

Doktori (dalje pregledavaju okolni narod).

Majka s pratiocem (ide okolo po Dolcu i viče): Ubit će ga, Ljudi, spasite ga.

Pratilac (je vodi za ruku. Majka šepa i upire se objema rukama o palicu).

Jedan Lastovac (viče pokladarima dok plešu oko Poklada): Oštro, još malo pa ćete plakat sutra.

Majka (s pratiocem prilazi kolu).

Kolovođa (stavlja Pokladu sablju na glavu. Za njim ostali).

Majka (to gleda i jauče): A, kuku meni!

Kolovođa (udari sabljom Poklada i provlači se van iz kola. I pokladari to rade okreću se i biju s pokladarima ispred sebe i iza sebe).

Glas iz naroda: Neka praska!

Kolovođa (opet prilazi Pokladu, stavlja mu sablju na glavu. I ostali pokladari to rade. Zatim kolovođa udari Poklada, izlazi i okrećući se lupa sabljom o druge. Ostali s njim to isto rade).

Majka (vrišti, viče): Nemojte ga lupat. Nemojte ga ubiti.

Lijepe maškare (su došle na Dolac. Igraju svoje kolo).

Poklada (na magarcu izvode iz pokladarskog kola).

Pokladari (dalje plešu kolo. Drže se za sablje i viču): Osuda je tu! Osuda je tu!

Majka (se zadnja uhvatila u kolo i viče): Ne ubijte ga! Joj!

Poklada (u kraju svlače. Sunce je na zalazu).

Doktori (dolaze. Opet pregledavaju Poklada i magarca).

Glavni liječnik: Temperatura se pokazuje. Gotov je. Treba da se pogubi.

Majka (priđe doktorima i Pokladu): A, dušo moja! Kuku jednoj meni!

Pratilac: Injekciju, baki, za srce.

Majka: Nemojte ga mučit. Ubili ste mi jednoga, sad ćete i drugoga. Kuku meni!

Lijepe maškare (pletu se u kolo s pokladarima. Lira svira. Povici).

Majka (viče): Zašto ćete ga ubiti?

Glavni liječnik: Kužna je bolest. Neka ide.

Pokladu (su skinuli hlače).

Glavni liječnik (ga pregledava i viče): Što je ovo? On je bez ja...! Brže, da ne zarazi narod.

Poklada (su nataknući na kolac).

Admiral pokladarski (pali Poklada. Sa zapaljenim Pokladom trči oko kola. I barjaktar sa hrvatskom zastavom trči oko kola).

Majka (jauče): Sinko moj pravedni!

Svi pjevaju: Od prline i od slame,
nije dočeka dok se svane.

Admiral (je predao djeci Pokladovu baklju. Djeca s njom trče oko kola).

Narod (dalje pjeva): O, Poklade, crni mraze,
izgore si Veljo more.
Plače ti mat i ogota,
da si zgore do kapota.

Ogota (je magarica, koju odvedu).

Poklad je izgorio. Žeravica pada na zemlju. Djeca po njoj gaze.

Pokladari (vicu): Eviva nam kumpanija,
poša nam je alavija!
Uvo, uvo, uvo!

I narod tako viče.

Majka nariče.

Zvono zvoni na obližnjoj crkvi.

U suton dok dogorijevaju ostaci Poklada, narod se s pokladarima razilazi s Dolca.

Otišli su i doktori.
Nestala je i majka s pratiocem.
Po Lastovu odjekuje: Uvo!

Z a p i s: Lastovo, 29. II 1960. N. Bonifačić Rožin, rkp. INU
br. 340.

КОРОТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Материал о народной драме

Автор отстаивает необходимость собрания и публикации материалов о народной драме. Из коллекции Института народного искусства (ИНУ) в Загребе он выбрал драматические тексты связанные с обычаями. Их исполнение в связи с двумя типами фольклорного театра. Игра с быком исполняется в доме, без сцены, а масленичная драма изображается на улице в составе масленичного обхода.

Игра с быком на свадьбе популярна в северных краях Хорватии. Характерны три лица: бык, крестьянин, продающий быка и покупатель. В вариантах появляются жена крестьянина, мясник и т. д. Маска быка традиционна, а делается так, что один человек покрывается простыней. В руке перед собой он держит палку, у которой на верху горшок, изображающий голову быка. Бык выступает мимически. Жену изображает мужчина переодетый в женское платье.

У исполнителей нет написанных ролей. Им знакомо содержание игры и их ролей, так что в ходе представления они импровизируют диалоги. В Бании, на свадьбе, в дом приводят настоящего вола, в других же краях приводят его в дом утром на Рождество, чтоб принёс счастье. По тем-же побуждениям собравшиеся на свадьбу поют песню о воле, пока в доме жениха водят молодую с хлебом в руках три раза около стола. В разных хорватских местностях существуют варианты маски быка. Одну из таких в Чилипах, около Дубровника, называют «конём» когда она появляется среди масленичных масок. Она со своей подвижной челюстью напоминает маску «турицы», которая на Масленицу появлялась в Дубровнике ещё в XVIII столетии. После информации об игре с быком следуют оригинальные тексты записанные на местах.

Ластовская масленичная драма исполняется по улицам Ластова с масленичной соломенной куклой, у которой песок в сапогах, лицо у неё чёрное, на голове красная феска, а одежда у неё турецкая. Эту куклу называют «Покладом» или «Турчином» (турком). А иногда и «Иваном Турчином».

Ластовское масленичное представление — это контаминация танца с мечами, пантомимы о взятм в плен турке и драмы о сыне без вины приговоренном к смерти. Танец с мечами исполняют участники масленичного обхода, группа жителей Ластова в особых костюмах. Они с флагом, с песней и игрой на лире, водят куклу верхом на осле по месту, опускают её три раза на верёвке с возвышенности в долину, заходят к более знатным жителям, перед домами которых они пляшут боевой танец, а в конце обхода по месту на поляне «посолонь» перед старой церковью танцуют. Там «Поклад» бывает приговорен к смерти и в сумерки его сжигают.

Значительно то, что за Покладом и остальными участниками обхода ходят по месту женские маски, представляющие народу плененных турчанок, потому что по одному варианту местного преданья всё представление на Масленицу изображает какое-то далёкое боевое столкновение между жителями Ластова и турками. Пантомиму участников обхода около куклы с чёрным лицом следует понимать как победу жителей Ластова и смерть турецкого вождя. История ничего не знает о таком сражении.

В ластовской масленичной драме главное лицо мать, ищущая взятого в плен сына и просящая у народа защитить его от судей и врачей, которые его, ни в чём не виноватого, обвиняют и приговаривают к смерти, чтобы избавиться от чумной заразы. Но казнь над её сыном совершается. Мать, равно как и невинный сын — кукла, известны и в других местах вдоль восточного побережья. Традиционность мотива о невинном, но осуждённом человеке в масленичной драме Ластова, иллюстрирует кукла с её руками (смотри на фотографию). Её левая рука, положенная на грудь, по народному толкованию показывает, что Поклад осуждён невинным, а протянутый палец на правой руке говорит о том, что власть Поклада длиться всего лишь один день. Ещё живо поверье, что год будет неплодородным, если кукла перевернётся или упадёт с верёвки, когда её спускают.

Ластовски исполнители не знают написанных ролей. Им знакомо содержание драмы, так что они в определённых картинах импровизируют диалоги по характеру своих ролей. Роль матери исполняет мужчина в женском костюме. Масленичная драма с Ластова драгоценный пример масленичного театра, а кроме того представляет собою документ влияния с Балкана и Медитерана на остров Ластово. После данных о драме следует текст записанный автором на масленичном представлении в Ластове в 1960. году.